

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА У ПРОЦЕСІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ

У статті розглянуто проблему формування особистості студента у процесі соціалізації в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу. Розкрито методика формування експерименту з метою перевірки ефективності процесу соціалізації студентів, загальні та організаційні методичні рекомендації для викладачів. Представлено критерії, що відображають характеристику студента, використання яких дозволило фіксувати різні прояви процесу соціалізації та встановити рівень процесу соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу.

Сучасні демократичні перетворення в політичній, соціальній і духовній сферах зумовили певні зміни організації та змісту професійної підготовки педагогічних кадрів, особливо соціальних педагогів, з'явився новий попит на фахівців-педагогів, здатних до професійного самовдосконалення.

Формування певного способу життя у людини обумовлено конкретними соціальними умовами. Враховуючи потреби, які характерні для даного суспільства, кожна особистість характеризується індивідуальним її втіленням, тому поведінка людей різна і залежить від багатьох факторів. Нам би хотілося звернути увагу на таку соціальну групу населення як студентська молодь педагогічних коледжів. Серед вагомих факторів, які впливають на соціалізацію студентів, особливе місце в даний час належить процесу Європейської інтеграції освіти.

Досвід роботи у педагогічному коледжі свідчить, що для вчорашнього випускника школи, а сьогодні студента коледжу, змінюються умови життя, психологічний та моральний клімат. Вибір способу життєдіяльності його проходить через процес соціалізації особистості шляхом самовдосконалення. Слід зазначити, що ці два процеси взаємопов'язані: процес самовдосконалення є передумовою соціалізованого входження молоді людини в освітньо-виховне середовище коледжу.

Кожна вікова група студентської молоді має свої, притаманні тільки їй, особливості розвитку та інтереси. Слушною є думка Л. Виготського, який наголошує, що проблема інтересів у підлітковому віці є "ключем до всієї проблеми розвитку підлітка" [1]. Тому слід зауважити, що протягом цього періоду відбуваються численні психологічні зрушення, зіткнення із освітньо-виховним середовищем коледжу, при чому проходять ці процеси по-різному, залежно від соціокультурних умов, які притаманні даному суспільству. При цьому головним завданням соціалізації студента, що забезпечує багатогранний розвиток є формування системи потреб у процесі самовдосконалення особистості та їх прояв у стилі життєдіяльності підлітка.

Аналіз джерельної бази дозволяє констатувати, що дослідженню проблем характерологічних ознак сучасного підлітка присвячені праці І. Бека, З. Белоусової, Л. Божович, Л. Виготського, І. Кона, Ф. Ральса, Х. Реншмідта та інших.

Мета пропонованої статті передбачає:

- обґрунтувати сутність ключових понять проблеми;
- виявити особливості формування особистості студента у процесі соціалізації в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу;
- визначити рівень входження студентської молоді в освітньо-виховне середовище педагогічного коледжу;
- висвітлити результати експериментального дослідження.

Для досягнення поставленої мети з'ясуємо змістове наповнення понятійного апарату дослідження, зокрема таких ключових понять як "студентство", "підлітковий вік".

Зазначимо, що студентство – це особлива соціальна категорія молоді, яка організаційно об'єднана інститутом вищої освіти. Студентська молодь характеризується високим освітнім рівнем, соціальною активністю, достатньо гармонійним поєднанням інтелектуальної та соціальної зрілості. Через те, студента характеризує ціленаправлена спрямованість на підготовку обраної майбутньої професії. Студентство – це пора найскладнішого структурування інтелекту людини, який надто індивідуальний. Для студентів провідними видами діяльності є професійно-навчальна та науково-дослідна. Тому, здобуті студентом знання, вміння та навички будуть використовуватися у майбутній професійній діяльності.

Аналіз наукової літератури свідчить, що поняття "підлітковий вік" вживається дуже широко і має багатоаспектний характер. Зупинимося на найбільш поширеному визначенні цього поняття.

Американський психолог Філіп Райс дає таке визначення: "Підлітковий вік – це певний відрізок життя між дитинством і зрілістю" [2]. Сьогодні не всі поділяють його точку зору, тому що для кожної особистості цей період проходить по-різному. Через те вчені дають різні тлумачення щодо складових підліткового віку, зокрема: В. Кожохар, І. Слюсар, Г. Жук [3] визначають підлітковий вік 11-14 років; Г. Капська [4] – підлітковий вік – це період розвитку дитини від 11-12 до 15-16 років; В. Крисько [5] – підлітковий вік 11-14 років; М. Лукашевич [6] акцентує увагу на тому, що в еволюційній теорії соціалізації користуються терміном

"підлітково-юнацький вік"; О. Мудрик [7] – як етап соціалізації людини, молодший підлітковий вік 10-12 років, старший підлітковий вік 12-14 років; Ф. Райс [2] визначає ранній підлітковий вік 11-14 років, старший підлітковий вік 15-19 років; українські психологи Г. Костюк [8], Д. Ніколенко [9] – старший підлітковий вік 15-17 років.

Проаналізувавши наукові визначення підліткового віку з точки зору виявлення процесу соціалізації в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу, ми дійшли висновку, що для підліткового віку найбільш ефективним є період від 14 до 17 років. Саме такі вікові межі підліткового віку покладені в основу дослідження нами проблеми соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища коледжу.

З метою визначення початкових позицій дослідження, отримання базових даних для створення методики експерименту, було проведено констатувальний та формувальний етапи.

При проведенні констатувального експерименту були використані такі методи:

- спостереження й аналіз різних видів діяльності студентів;
- індивідуальні бесіди;
- аналіз розв'язання конфліктних ситуацій;
- анкетування;
- кількісна обробка результатів дослідження.

У дослідженні брало участь 60 студентів відділення навчання та виховання молоді Європейського коледіуму імені Яна Павла II (м. Гнезно, Польща), з них: 23 студенти I року навчання, 16 – II року навчання, 21 – III року навчання.

З метою виявлення рівнів соціалізації студентів у процесі експериментального дослідження було проведено анкетування в експериментальних та контрольних групах. Респондентам пропонувалося дати відповіді на ряд питань:

Аналіз проведеного анкетування свідчить про те, що:

- для студентів I курсу характерним є низький рівень соціалізації і це є природно, бо вони ще не влилися в освітньо-виховне середовище коледжу;
- для студентів II курсу характерний середній рівень соціалізації, тому з цією категорією молоді необхідно проводити роботу з формування самовдосконалення особистості;
- студентам III курсу притаманний високий рівень соціалізації. Це свідчить про те, що за роки навчання студенти успішно соціалізуються в коледжі.

З метою перевірки ефективності процесу соціалізації та формування самовдосконалення у студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища Європейського коледжу імені Яна Павла II, була розроблена й апробована методика формувального експерименту.

Для його проведення ми намагалися підібрати студентів таким чином, щоб вони були I, II, III років навчання. У контрольних групах навчання проводилося традиційно, для студентів експериментальних груп проводилися анкетування, семінари, тренінги та було розроблено методичні рекомендації для викладачів, а саме:

а) загальні рекомендації активізації процесу соціалізації студентської молоді, удосконалення їх самовдосконалення в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу, які полягають у наступному:

- розвивати мотивації щодо процесу соціалізації студентської молоді відповідно до вимог майбутньої професійної діяльності соціального педагога;
- формувати освітньо-виховне середовище, яке сприятиме соціалізації студентської молоді;
- враховувати індивідуальні особливості студентів у процесі їх соціалізації.

Зважаючи на те, що досліджуваний процес соціалізації студентів здійснюється в коледжі, вважаємо за необхідне забезпечити реалізацію таких організаційно-педагогічних умов:

- забезпечення відповідності між вимогами суспільства до рівня кваліфікації молодшого спеціаліста та рівня професійного самовдосконалення студентської молоді;
- забезпечення відповідності між теоретичним образом соціального педагога та образом соціального педагога, який формується реальною дійсністю, тобто зв'язок теорії з життям та соціально-педагогічною практикою;
- забезпечення пріоритету процесу соціалізації студентської молоді та якісної професійної підготовки майбутнього соціального педагога;
- формування професійного самовдосконалення студентської молоді;
- забезпечення комплексного підходу до процесу соціалізації студентської молоді;
- об'єктивне оцінювання результатів навчально-виховної діяльності студентської молоді, підвищення рівня їх самовдосконалення;
- розвиток потреб у професійному самовдосконаленні студентської молоді у колективі та через колектив.

Необхідно пам'ятати, що активізації процесу соціалізації студентської молоді шляхом самовдосконалення сприяють:

- своєчасне усвідомлення студентом необхідності ґрунтовного оволодіння навчально-виховною діяльністю;

- розуміння студентом сутності, змісту й особливостей процесу соціалізації в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу;
- доброзичливе товариське ставлення викладачів до студентів, ненав'язливий обмін з ними власним педагогічним досвідом.

Зазначимо, що діяльність щодо організації процесу соціалізації студентської молоді повинна мати комплексний характер та являти собою координацію всієї різноманітної педагогічної діяльності посадових осіб коледжу. Вона передбачає використання взаємопов'язаних методів, об'єднаних однією метою.

б) організаційні рекомендації, з метою виявлення особливостей соціалізації студентів в освітньо-виховному середовищі Європейського коледжу імені Яна Павла II.

- враховувати у навчально-методичних документах уточнений зміст понять "соціалізація студентської молоді", "професійне самовдосконалення";
- визначати рівень професійного самовдосконалення студентської молоді, використовуючи розроблені у науковому дослідженні показники, для більш глибокого вивчення особистісних особливостей студента;
- проводити тренінги з студентами з проблеми соціалізації студентської молоді та їх професійного самовдосконалення на початковому етапі навчання. Це допоможе формувати колектив з певними груповими цінностями, нормами, цілями;
- включити питання з організації процесу соціалізації студентської молоді шляхом самовдосконалення до змісту навчальних занять з соціальної педагогіки;
- створити базу даних про студентів, побудовану за принципами єдності і наступності виховних впливів викладачів коледжу, що дозволить підвищити ефективність активізації процесу соціалізації студентської молоді;
- періодично поповнювати матеріали програми курсу "Соціальна педагогіка", що стосуються умінь і навичок організації самостійної роботи студентів як ефективного засобу активізації їхнього професійного самовдосконалення;
- систематично обмінюватися з педагогами інших навчальних закладів педагогічним досвідом навчально-виховної діяльності щодо організації процесу соціалізації студентської молоді;
- відображати рівень професійного самовдосконалення студентів під час атестації, на основі розроблених у науковому дослідженні критеріїв;
- періодично корегувати розроблену в дослідженні методику активізації процесу соціалізації студентської молоді шляхом самовдосконалення.

У ході експерименту проводилися бесіди з викладачами, давалися необхідні консультації, аналізувалися відвідані заняття. З метою забезпечення об'єктивності кінцевих результатів ми орієнтували викладачів коледжу на дотримання розроблених нами методичних рекомендацій з проблеми соціалізації студентської молоді.

На початку формуального експерименту було проведено вхідне анкетування, з метою виявлення актуальних проблем педагогічного коледжу, пов'язаних із процесом соціалізації студентів, поглядів і міркувань щодо необхідності проведення семінару: "Соціалізація студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища коледжу". У семінарі приймали участь студенти I, II, III курсів відділення навчання та виховання молоді Європейського колегіуму імені Яна Павла II. По закінченню семінару було проведено вихідне анкетування, з метою визначення ефективності семінару, актуальності питань, які порушувались, необхідності та цікавості матеріалу, який було подано на семінарі.

Проаналізувавши результати вихідної анкети, вважаємо за доцільне проводити тренінги для студентів I року навчання на тему: "Процес соціалізації студентської молоді", з метою вивчення спектру найбільш актуальних соціальних проблем студентської молоді, які пов'язані з процесом соціалізації особистості; для студентів II року навчання: "Шляхи самовдосконалення особистості", з метою визначення рейтингу соціальних проблем, пов'язаних з формуванням професійного самовдосконалення особистості; для студентів III року навчання: "Розробка цілеспрямованого проекту щодо процесу соціалізації студентської молоді", з метою виявлення актуальних проблем коледжу у напрямі процесу соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища коледжу.

Вивчення теоретичних розробок, експериментального аналізу думок студентів дозволили нам виділити п'ять критеріїв, що відображають характеристику студента, використання якої дозволило фіксувати різні прояви процесу соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу. Це такі критерії:

- 1) соціальна активність студента;
- 2) педагогічна активність студента;
- 3) здатність до професійного самовдосконалення особистості;
- 4) уважне ставлення до викладачів, групи ровесників, сім'ї;
- 5) прояв позитивних якостей особистості.

Таким чином, вище зазначені критерії становлять основу для виявлення актуальних проблем соціалізації студентської молоді в умовах педагогічного коледжу.

З метою виявлення найбільш актуальних проблем коледжу у напрямі соціалізації студентської молоді нами виділено показники, за допомогою яких можна судити про специфічні та педагогічні можливості соціалізації студентської молоді.

Для зручності сприйняття ми подаємо критерії та показники соціалізації студентської молоді у вигляді таблиці.

Таблиця 1.

Критерії та показники соціалізації студентської молоді

Критерії соціалізації студентської молоді	Показники соціалізації студентської молоді
1. Соціальна активність студента	Студент бере участь у всіх видах навчально-виховної діяльності коледжу, уміє контролювати поведінку у різних соціальних ситуаціях, доброзичливо ставиться до себе і оточуючих
2. Педагогічна активність студента	Студент досконало оперує основними поняттями під час своїх відповідей, висловлює своє ставлення до проблеми, наводить приклади з власного досвіду; встановлює взаємозв'язки, систематизує матеріал, пропонує свої шляхи розв'язання проблеми, чітко усвідомлює її значення; встановлює взаємозв'язок між педагогічними явищами, уміє показати важливість матеріалу та виділити в ньому головне
3. Здатність до професійного самовдосконалення особистості	Наявність знань про сутність і особливості професійного самовдосконалення, прояв потреби у себе позитивних та усуненні негативних властивостей, важливих для майбутньої професії; активна та планомірна робота над собою згідно з метою професійного самовдосконалення, самостійність вибору засобів, прийомів та основних напрямків професійного самовдосконалення; корегування роботи над собою, наявність самокритичності в оцінці своєї поведінки, вчинків та результатів навчально-виховної діяльності, має високу самооцінку
4. Уважне ставлення до викладачів, групи ровесників, сім'ї	Студент орієнтується на позитивний ідеал; легко встановлює контакти з групою ровесників; відчуває психологічний захист у сім'ї. Ввічливо, тактовно, культурно ставиться до викладачів, групи ровесників, сім'ї

Критерії соціалізації студентської молоді	Показники соціалізації студентської молоді
5. Прояв позитивних якостей особистості	Студент проявляє такі позитивні якості особистості, як особистісні якості та професійні якості студента. Особистісні якості студента: доброта; милосердя; відповідальність; чуйне, уважне ставлення до оточуючих; постійне прагнення до морального й культурного розвитку і удосконалення; толерантність, відкритість. Професійні якості студента: високий професіоналізм; діловитість; постійне прагнення до професійного самовдосконалення; підвищення рівня теоретичної підготовки; готовність до розв'язання нових завдань в обраній галузі діяльності; здатність досягти певного результату

Ці критерії дозволяють встановити рівень процесу соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу:

I. Низький – негативне виявлення критеріїв соціалізації студентської молоді.

II. Нижчий середнього – негативні відхилення можна встановити на основі соціально-педагогічних спостережень.

III. Середній – більш виражені критерії соціалізації студентської молоді.

IV. Високий – успішна соціалізація студентської молоді.

Результати формуального експерименту свідчать, що збільшилася група студентів, які досягли високого рівня з проблеми соціалізації особистості (майже у три рази), а у контрольних групах лише на третину. Вплив експериментального дослідження сприяв формуванню у студентів коледжу самовдосконалення у процесі соціалізації.

Таким чином, порівняння вихідних та кінцевих результатів експерименту свідчить про позитивний вплив розробленої методики. Під час дослідження ми з'ясували, що студенти контрольних груп коледжу показали нижчі результати тому, що в них не був сформований мотив працювати над даною проблемою.

Після завершення формуального експерименту ми провели бесіди з викладачами експериментальних груп. Вони зазначили, що запропонована методика сприяє формуванню самовдосконалення студентів у процесі соціалізації.

Вагомим здобутком викладачі Європейського коледжу вважають проведення для студентської молоді тренінгів, семінарів, які були запропоновані нами. Вони визнали, що експериментальна методика збагатила і систематизувала знання студентів з проблеми соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища коледжу.

Вищезазначене дозволяє зробити висновки:

1. На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури, враховуючи вікові та індивідуальні особливості студентів навчальних закладів I рівня акредитації, зазначимо, що студентство є особливою соціальною групою в процесі соціалізації.

2. Для студентської молоді найбільш ефективним є період від 14 до 17 років. Саме такі вікові межі покладені в основу дослідження нами проблеми соціалізації студентської молоді в умовах освітньо-виховного середовища коледжу.

3. Результати експерименту засвідчили, що розроблена методика формування особистості студента у процесі соціалізації в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу є доцільною, оскільки значно покращилися показники з даної проблеми у тих студентів, які навчалися за експериментальною методикою.

4. Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування особистості студента у процесі соціалізації в умовах освітньо-виховного середовища педагогічного коледжу. Подальшого дослідження потребує проблема взаємодії системи "студент – освітньо-виховне середовище" у процесі соціалізації в умовах педагогічного коледжу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Выготский Л.С. Проблема возраста / Собр. соч. в 6-ти т. Т. 4. – М., 1981. – 266 с.
2. Райс Ф. Психология подростков и юношеского возраста. – СПб: Изд-во "Питер", 2000. – 624 с.
3. Жук Г.А., Кожохарь В.И., Слюсар И.Б. Психолого-педагогические основы обучения, воспитания и здоровье. – Кишинев: ШТИИИЦА, 1989. – 115 с.
4. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За ред. А.Й. Капської, І.М. Пінчук, С.В. Толстоухової. – К., 2000. – 260 с.
5. Крысько В.Г. Психология и педагогика в схемах и таблицах. – МН.: Харвест, 1999. – 384 с.
6. Лукашевич М.П. Соціалізація. Виховні механізми і технології. Навчально-методичний посібник. – К.: ІЗІН, 1998. – 112 с.
7. Мудрик А.В. Социальная педагогика: Учеб. для студ. пед. вузов / Под ред. В.А. Сластенина. – М.: Академия, 1999. – 184 с.

8. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К.: Рад. шк., 1989. – 380 с.
9. Вікова та педагогічна психологія / За ред. Д.Ф. Ніколенко. – К., 1980. – 348 с.

Матеріал надійшов до редакції 14.10. 2007 р.

Ковальчук Н.П. Формирование личности студента в процессе социализации в условиях образовательно-воспитательной среды педагогического колледжа.

В статье рассмотрена проблема формирования личности студента в процессе социализации в условиях образовательно-воспитательной среды педагогического колледжа. Раскрыта методика формирования эксперимента с целью проверки эффективности процесса социализации студентов, общие и организационные методические рекомендации для преподавателей. Представлены критерии, которые отображают характеристику студента, использование которых позволило фиксировать разные проявления процесса социализации и установить уровень процесса социализации студенческой молодежи в условиях образовательно-воспитательной среды педагогического колледжа.

Kovalchuk N.P. The Student's Personality Formation in the Process of Socialization in the Conditions of Pedagogic College Educational Surrounding.

In the article the problem of forming of personality of student is considered in the process of socialization in the conditions of an educational environment of pedagogical college. The method of forming of experiment with the purpose of verification of efficiency of process of socialization of students is exposed, general and organizational methodical recommendations for teachers. Criteria which represent description of student are presented, the use of which allowed to fix the different displays of process of socialization and set the level of process of socialization of student young people in the conditions of an educationally educate environment of pedagogical college.